

U S T A W A
z dnia 13 czerwca 2003 r.
o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej
Polskiej

- Art. 68. 1. Jeżeli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej dotyczy osoby, która może wymagać szczególnego traktowania, w szczególności będącej:
  - 1) osobą małoletnią,
  - 2) osobą niepełnosprawną,
  - 3) osobą w podeszłym wieku,
  - 4) kobietą ciężarną,
  - 5) osobą samotnie wychowującą dziecko,
  - 6) ofiarą handlu ludźmi,
  - 7) osobą obłożnie chorą,
  - 8) osobą z zaburzeniami psychicznymi,
  - 9) osobą poddaną torturom,
  - 10) ofiarą przemocy psychicznej, fizycznej, w tym seksualnej, a także ze względu na płeć, orientację seksualną i tożsamość płciową

System bezpieczeństwa

Obszary szczególnych potrzeb

- Prawa człowieka
- Wsparcie prawne
- Ochrona/zabezpieczenie fizyczne
- Wsparcie socjalne
- Wsparcie humanitarne

Kto może zabezpieczyć szczególne potrzeby?

- Państwa przy wsparciu:
- Międzynarodowych organizacji
  - Organizacji pozarządowych NGO
  - Społeczności.

Rodzaje pomocy

- Schronienie oraz zabezpieczenie podstawowych potrzeb (wyżywienie, środki higieniczne itp.),
- Bezpieczeństwo fizyczne,
- Zdrowie i dobrostan,
- Edukacja/ rozwój zawodowy,
- Aktywizacja zawodowa, reintegracja społeczna,
- Łączenie rodzin,
- Możliwość dochodzenia swoich praw.

Schemat pracy z osobą o szczególnych potrzebach:

1. Identyfikacja:

Po czym poznam, że to osoba o szczególnych potrzebach?

2. Analiza przypadku:

Jakie potrzeby są do zabezpieczenia?

Jakie występują ryzyka dla osoby wspieranej?

3. Case management:

Kto koordynuje sprawy osoby wspieranej?

4. Organizacja wsparcia:

Jakie instytucje i organizacje mogą wziąć udział w procesie wsparcia?

Cel schematu

- Zapewnienie praktykom i usługodawcom metodologii operacyjnej,
- Poznanie czynników ryzyka, które sprzyjają zagrożeniom wśród osób migrujących,
- Poznanie czynników zwiększające odporność migrantów, tak aby można było opracować i wdrożyć odpowiednie reakcje systemowe,
- Zaangażowanie w projektowanie i wdrażanie kompleksowej oferty wsparcia właściwych osób i organizacji.

Odpowiednia, kompleksowa i trwała reakcja programowa:

- uwzględnia czynniki ryzyka,
- mobilizują czynniki ochronne,
- angażuje wszystkie zainteresowane strony.

Zasady wsparcia osoby z grupy wrażliwej

Bezpieczne środowisko.

Informacje podane w przystępny sposób i zrozumiałym języku.

Uwzględnij w kontakcie wpływ objawów psychologicznych w tym traumy.

Upewnij się, że personel jest w stanie zapewnić pomoc psychologiczną.

Wyjaśnij zasadę poufności i obszary nie objęte tajemnicą zawodową.

Zasada świadomej zgody m. in w kontekście leczenia, kroków prawnych itp.

Zapewnij możliwości zadawania pytań i zgłaszania wątpliwości.

Zapewnij raportowanie sytuacji kryzysowych np.: samobójstwa, krzywdy dziecka.

Wzmacniaj pozycję osoby wspieranej w procesie decyzyjnym dotyczącym jej spraw.

Uwzględnij możliwość ponownej traumy podczas opowiadania o doświadczeniach.

Przemoc

Zapewnienie ochrony i pomocy, osobom migrującym narażonym na przemoc, wykorzystanie, nadużycie.

- Przemoc:
- Fizyczna,
- Seksualna,
- Psychiczna,
- Ekonomiczna.

- Zjawiska:
- Przemoc motywowana płcią,
- Handel ludźmi,
- Tortury.

- Sprawca odcina ofiarę od środowiska i możliwości pomocy,
- Wycuczona bezradność,
- „Holowanie” klienta – klient musi zebrać siły, żeby móc skorzystać z proponowanej pomocy.

Pomagamy poprzez:

- wzmacnianie poczucia sprawczości i decyzyjności klienta,
- jesteśmy gotowi pomóc pomimo prób odizolowania ofiary,
- pokazujemy zasoby klienta.

PRZYDATNE DEFINICJE

Przemoc ze względu na płeć

- Przemoc ze względu na płeć to:
- ogólny termin określający każdy szkodliwy czyn popełniony wbrew woli danej osoby, oparty na społecznie przypisanych różnicach płci, które powodują krzywdę lub cierpienie fizyczne lub psychiczne, groźby takich aktów, przymusu i innego pozbawienia wolności.
- Może przyjąć formę publiczną/systemową lub prywatną.
- Może, ale nie musi, polegać na aktach o charakterze seksualnym.
- Ze względu na występującą nierówność płci, dotyka nieproporcjonalnie częściej kobiety i dziewczęta.

Tortury

Tortury oznaczają każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne,

w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana,

a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie **powodowane są przez funkcjonariusza państwowego** lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą.

Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

Protokół stambulski ONZ Nowy Jork, Genewa, 2004.

Społeczne i psychologiczne konsekwencje tortur

- Ostracyzm społeczny
- Zerwane wiązki społeczne i rodzinne
- Marginalizacja społeczna m. in. w obszarze zawodowym, pełnionych ról i funkcji.
- Zaburzenia, choroby psychiczne np. : PTSD, depresja, epizody psychotyczne, uzależnienia itd.,
- Zmiany organiczne mózgu głównie z powodu urazów,
- Wycuczona bezradność,
- Stan zdrowia: uszkodzenie ciała, niepełnosprawność, przewlekły ból itp.

Handel ludźmi

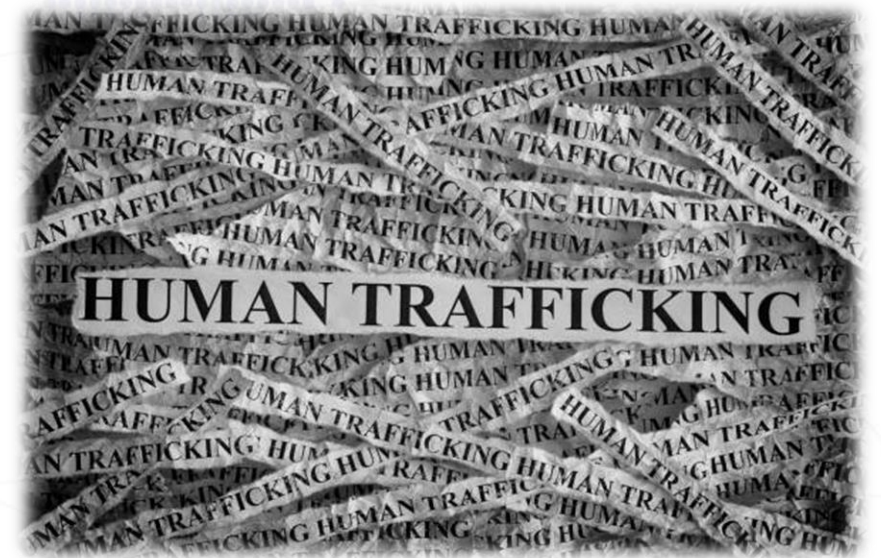
Art. 115 KK

§ 22. Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) przemocy lub groźby bezprawnej,
- 2) uprowadzenia,
- 3) podstępu,
- 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
- 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
- 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą

- w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1–6.

Zły stan psychiczny

Opieka oparta na wiedzy o traumie

- Ponieważ bezbronni migranci mogli doświadczyć wydarzeń lub sytuacji z potencjałem traumatycznym, wszystkie instytucje i organizacje powinny mieć na celu zapewnienie opieki opartej na wiedzy dotyczącej traumy.
- Zdarzenia traumatyczne, podobnie jak inne czynniki stresogenne, wpływają na ludzi w różny sposób. Należy pamiętać, że to co może być traumatyczne dla jednej osoby, nie być traumatyczne dla innej.
- Traumatyczne wydarzenia mogą skutkować: niepokojem, strachem, niechęcią do skorzystania ze wsparcia i odrzuceniem diagnoz, porady i leczenia.
- Mogą wpływać na sposób, w jaki osoby wspierane wchodzi w interakcje z osobami i organizacjami wspierającymi.

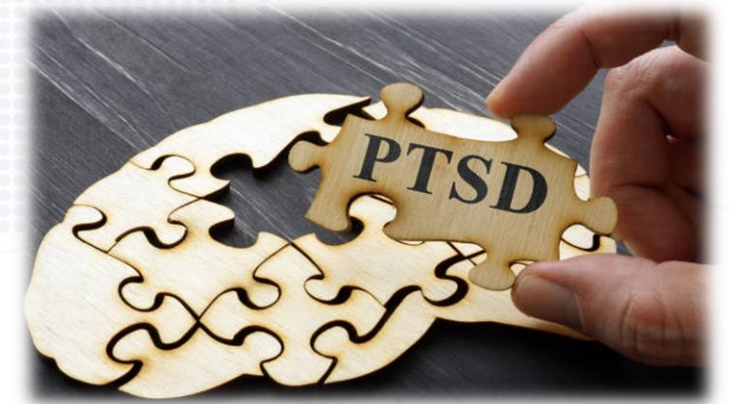
ZABURZENIE STRESOWE POURAZOWE (F43.1) ICD10

1. Pacjent był narażony na **stresujące wydarzenie lub sytuację** (oddziałujące krótko- lub długotrwale) o cechach wyjątkowo zagrażających lub katastroficznych, które mogłyby spowodować przenikliwe odczuwanie cierpienia u niemal każdego.
2. Występuje **uporczywe przypominanie sobie** lub „odżywianie” stresora w postaci zakłócających „przebłysków” (ang. flashbacks), żywych wspomnień lub powracających snów, albo w postaci gorszego samopoczucia w sytuacji zetknięcia się z okolicznościami przypominającymi stresor lub związanymi z nim.
3. Pacjent **aktualnie unika** lub preferuje unikanie okoliczności przypominających stresor lub związanych z nim, co nie występowało przed zetknięciem się z działaniem stresora.

4. Występowanie któregokolwiek z następujących:

- częściowa lub całkowita **niezdolność do odtworzenia** pewnych ważnych okoliczności zetknięcia się ze stresem,
- uporczywie utrzymujące się objawy zwiększonej psychologicznej **wrażliwości i stanu wzbudzenia** (nie występujące przed ekspozycją na stresor) w postaci którychkolwiek dwóch z poniższych:
  - trudności z zasypianiem i podtrzymaniem snu
  - drażliwość lub wybuchy gniewu
  - trudność koncentracji
  - nadmierna czujność
  - wzmożona reakcja zaskoczenia

Wszystkie z kryteriów 2, 3 i 4 zostały spełnione w ciągu 6 miesięcy od stresującego wydarzenia albo od zakończenia okresu oddziaływania stresora.

ZABURZENIA ADAPTACYJNE (F43.2) I

Są to stany napięcia, niepokoju, przygnębienia i zaburzeń emocjonalnych, które powstają **w okresie adaptacji do dużych zmian życiowych** lub do stresującego wydarzenia życiowego i zazwyczaj utrudniają społeczne przystosowanie i efektywne działanie.

Objawy mogą być różnorodne i obejmują: nastrój depresyjny, lęk, zamartwianie się (lub mieszaninę tych objawów), poczucie niezdolności do radzenia sobie i planowania przyszłości lub dalsze pozostawanie w obecnej sytuacji oraz pewne ograniczenie zdolności do wykonywania codziennych czynności.

Mogą pojawiać się również zaburzenia zachowania, szczególnie u nastolatków. Dominującą cechą może być krótka lub przedłużająca się reakcja depresyjna, a także zaburzenia innych emocji lub zachowania.

ZABURZENIA LĘKOWE UOGÓLNIONE (F41)

Uogólniony, uporczywy lęk, występujący niezależnie od jakichkolwiek szczególnych okoliczności zewnętrznych, ani nawet nie nasilający się pod ich wpływem (tzn. jest „wolnoptynący”).

Zaburzenie to najczęściej występuje u kobiet i często jest związane z przewlekłą sytuacją stresową.

Pierwotne objawy lęku dominują przez większość dni w okresie co najmniej kilku tygodni, a zazwyczaj kilku miesięcy.

Objawy te zwykle obejmują:

- obawy (martwienie się przyszłymi niepowodzeniami, uczucie napięcia, trudności w koncentracji)
- napięcie ruchowe (niemożność spokojnego siedzenia, bóle napięciowe głowy, drżenie, niemożność odprężenia się)
- wzmożona aktywność układu autonomicznego (zawroty głowy, pocenie się, tachykardia, przyspieszenie oddechu, „niepokój” w nadbrzuszu, suchość w ustach itp.).

U dzieci mogą dominować: częsta potrzeba rozpraszania obaw i nawracające skargi somatyczne.

EPIZOD DEPRESYJNY (F32)

Pacjent cierpi z powodu obniżonego nastroju, utraty zainteresowań i zdolności do radowania się, zmniejszenia energii prowadzącego do wzmożonej męczliwości i zmniejszenia aktywności.

Do często spotykanych objawów należą:

- osłabienie koncentracji i uwagi
- niska samoocena i mała wiara w siebie
- poczucie winy i małej wartości
- pesymistyczne, czarne widzenie przyszłości

- zaburzenia snu
- zmniejszony apetyt
- myśli i czyny samobójcze
- do ustalenia rozpoznania epizodu depresyjnego niezbędne jest stwierdzenie utrzymywania się zaburzeń przez okres co najmniej 2 tygodni.
- epizod depresyjny może przebiegać w różnym nasileniu, z występowaniem lub nie objawów somatycznych.

SCHIZOFRENIA PARANOIDALNA (F20.0) ICD10

W obrazie klinicznym dominują względnie stabilne, często paranoidalne urojenia, którym zwykle towarzyszą omamy, a w szczególności słuchowe, oraz zmiany spostrzegania. Zaburzenia afektu, woli oraz mowy, jak też objawy katatoniczne nie są nasilone.

Przykładem najczęstszych objawów paranoidalnych są:

- urojenia prześladowcze, odnoszące, wysokiego pochodzenia, szczególnego postannictwa, zmiany cielesnej lub niewiary małżeńskiej
  - omamowe głosy, które grożą pacjentowi lub wydają mu polecenia, albo omamy słuchowe bezsłowne, takie jak: gwizdy, szumy albo śmiech
  - omamy węchowe lub smakowe, lub w zakresie doznań seksualnych czy cielesnych;
  - omamy wzrokowe mogą występować, lecz rzadko są dominujące.
- Przebieg może być epizodyczny, z częściową lub pełną remisją, albo przewlekły.

Do wysokospecjalistycznych badań diagnozujących PTSD należą metody obrazowe, w których stwierdza się:

- zmniejszenie objętości hipokampa (u osoby z pełnoobjawowym PTSD po kilku latach od doświadczenia sytuacji traumatycznej ubytek może sięgać 10-20% wcześniejszej objętości),
Ogólnie można przyjąć, że u osób z rozwiniętym zespołem PTSD aktywność obszarów podkorowych dominuje nad aktywnością korową mózgu.

Newport DJ, Nemeroff ChB. Neurobiology of Posttraumatic Stress Disorder, Curr. Opin. Neurobiol. 2000; 10: 211-218

Niepełnosprawność

„osoba niepełnosprawna - osoba, u której stałe lub długotrwałe naruszenie sprawności organizmu trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi „

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych

KOMUNIKACJA Z OSOBĄ
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
NARZĄDU RUCHU

Komunikacja z osobami z niepełnosprawnością narządu ruchu

- Bądź taktowny/a inicjując kontakt fizyczny.
- Nie decyduj, co dana osoba z niepełnosprawnością może, a czego nie może zrobić.
- Zwracaj się bezpośrednio do osoby z niepełnosprawnością, a nie do jej osoby towarzyszącej.
- Utrzymuj specjalne podjazdy wolne od wszelkich przeszkód.
- Szanuj przestrzeń osobistą tej osoby, zanim przekroczysz barierę dotyku chcąc pomóc zapytaj,
- Zawsze zapytaj, czy osoba z niepełnosprawnością potrzebuje pomocy i jak jej pomóc, nie narzucaj się z pomocą.
- Rozmawiaj zawsze naturalnie, używając zwykłych zwrotów grzecznościowych lub orientacyjnych, bez względu na typ niepełnosprawności rozmówcy.

KOMUNIKACJA Z OSOBĄ
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
NARZĄDU SŁUCHU

- Zwracaj się **bezpośrednio** do osoby z niepełnosprawnością, nie zwracaj się do osoby tłumaczącej języka migowego.
- Nie zrozumiesz, co ktoś powiedział? – Nie udawaj – **zapytaj** jeszcze raz.
- Jeżeli nie znasz języka migowego, sprawdź czy możliwe jest **posłużenie się** kartką i długopisem.
- Kiedy rozmawiasz z osobą mającą problemy ze słuchem, **nie zasłaniaj** twarzy.
- **Dbaj** o to, aby w rozmowie z klientem niedosłyszącym siedzieć przodem do źródła światła.
- **Upewnij się**, że zostałeś/łaś zrozumiany/a.
- Jeżeli nie możesz zrozumieć osoby z zaburzeniami mowy, poproś ją o **powtórzenie**.

KOMUNIKACJA Z OSOBĄ
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
NARZĄDU WZROKU

- Bądź **taktowny /a** inicjując kontakt fizyczny.
- **Nie decyduj** co dana osoba z niepełnosprawnością może a czego nie może zrobić.
- Zwracaj się **bezpośrednio** do osoby z niepełnosprawnością, a nie do osoby towarzyszącej jej.
- **Nie zaskakuj** osoby niewidomej podchodząc od tyłu, staraj się zaznaczyć swoją obecność głosem.
- Jeżeli osoba niewidoma wymaga prowadzenia, zamiast chwytać ją za rękę **zaproponuj** jej swoje ramię.
- Podając wskazówki osobie niewidomej bądź niedowidzącej **zachowaj precyzję**.
- Rozmawiaj zawsze **naturalnie**, używając zwykłych zwrotów grzecznościowych lub orientacyjnych, bez względu na typ niepełnosprawności rozmówcy.

Upośledzenie umysłowe F70-F79

F70 Upośledzenie umysłowe, lekkie

1. Istotnie niższe od przeciętnego funkcjonowanie intelektualne, iloraz inteligencji zbliżony do 70 lub mniej, określane za pomocą indywidualnie dobranych testów inteligencji .

2. Współwystępujące deficyty lub upośledzenie zdolności przystosowania przynajmniej w dwóch spośród wymienionych dziedzin:

porozumiewania się

zaradności osobistej

prowadzenia domu

stanowienia o sobie

umiejętności interpersonalnych

korzystania ze źródeł wsparcia społecznego

możliwości uczenia się, pracy, wypoczynku, dbania o zdrowie i bezpieczeństwo.

3. Początek przed 18. rokiem życia.

F71 Upośledzenie umysłowe umiarkowane

Przybliżona wartość II od 35 do 49 (u dorosłych wiek umysłowy od 6 do 9 lat).

Może powodować występowanie znacznych opóźnień w rozwoju w dzieciństwie, ale większość tych osób może osiągnąć pewien stopień niezależności w zakresie samoobsługi oraz rozwinąć umiejętności adekwatnego komunikowania oraz uczenia się. Wiele dorosłych osób będzie potrzebować wsparcia społecznego po to aby żyć i pracować w społeczeństwie. Obejmuje: umiarkowany niedorozwój umysłowy.

F72 Upośledzenie umysłowe znaczne

Przybliżona wartość II od 20 do 34. Może doprowadzić do potrzeby stałej opieki. Obejmuje: znaczny niedorozwój umysłowy.

F73 Upośledzenie umysłowe głębokie

Wartość II poniżej 20. Doprowadza do poważnych ograniczeń w zakresie samoobsługi, kontrolowania zwieraczy, komunikowania się i poruszania się. Obejmuje: głęboki niedorozwój umysłowy.

F78 Inne upośledzenie umysłowe

F79 Upośledzenie umysłowe, nie określone

Autyzm (spektrum)

Autyzm nie jest chorobą, ale całościowym zaburzeniem rozwojowym, które obejmuje wiele sfer funkcjonowania.

Autyzm pojawia się zaraz po urodzeniu lub we wczesnym dzieciństwie (do 36 miesiąca).

Kryteria diagnostyczne według ICD-10:

Nieprawidłowy lub upośledzony rozwój wyraźnie widoczny przed 3 rokiem życia w co najmniej jednym z następujących obszarów:

- rozumienie i ekspresja językowa używane w społecznym porozumiewaniu się,
- rozwój wybiórczego przywiązania społecznego lub wzajemnych kontaktów społecznych,
- funkcjonalna lub symboliczna zabawa.

Zespół Aspergera (spektrum)

- trudności w braniu pod uwagę oraz szybkim rozumieniu (szybkość myślenia i oceny kontekstu społecznego jest w dorosłości często głównym deficytem, który nie objawia się w badaniach i testach psychologicznych, gdzie istnieje możliwość dłuższego namysłu) tego, że inni myślą – „myślę, że ty myślisz”, „myślę, że on myśli”
- trudności w rozumieniu, że inni nie wiedzą, co ja myślę – „skoro ja tak myślę, to wszyscy myślą to samo”
- trudności w dostrzeganiu uczuć i pragnień innych osób
- trudności w tworzeniu umysłowych reprezentacji osób, przedmiotów, zdarzeń

Obsesyjne zainteresowania

Trudności w akceptacji zmian

Nadwrażliwość lub niewrażliwość na bodźce

LGBTQIAP+

LGBTQIAP+

Gej Osoba płci męskiej, która odczuwa romantyczny i seksualny pociąg do innych mężczyzn

Homofobia Niechęć, uprzedzenie i przemoc wobec osób homoseksualnych, biseksualnych, nieheteronormatywnych.

Lesbijka Osoba płci żeńskiej, która odczuwa romantyczny i seksualny pociąg do innych kobiet.

Osoba asekualna Osoba, która nie czuje pociągu seksualnego. Taka osoba może budować bliskie romantyczne relacje, ale nie chce lub nie potrzebuje uwzględnić w nich relacji seksualnej.

Osoba biseksualna Niezależnie od swojej płci jest to osoba, która odczuwa romantyczny i seksualny pociąg do kobiet i mężczyzn.

Osoba cisplciowa Człowiek, którego tożsamość płciowa odpowiada płci nadanej jej po narodzinach.

LGBTQIAP+

Osoba queer - osoba, która nie odnajduje się w tradycyjnych kategoriach płciowych i określających orientację seksualną dla opisanie swojej tożsamości albo nie chce używać tych kategorii.

Osoba transpłciowa - Osoba, której tożsamość płciowa nie odpowiada płci, jaka została jej nadana przy urodzeniu.

Tożsamość płciowa - Głęboko odczuwana przynależność i tożsamość z którąś z płci. Może (ale nie musi) być taka sama jak płeć biologiczna.

Tranzycja i korekta prawna płci - działania, które osoba transpłciowa może podjąć w związku z niezgodnością swojej tożsamości płciowej z płcią nadaną przy urodzeniu.

Tranzycja społeczna działania dostosowujące społeczne funkcjonowanie osoby tak, aby było zgodne z płcią odczuwaną. Np.: korzystanie z przebieralni zgodnej z identyfikacją płciową, albo używanie określonego rodzaju gramatycznego

Korekta prawna płci - zmiana imienia, nazwiska, dokumentów, numeru PESEL na zgodne z płcią odczuwaną. Korekty prawnej płci w Polsce dokonuje się na drodze procesu cywilnego, w którym osoba pozywa swoich rodziców o nieprawidłowe oznaczenie płci przy narodzinach.

Zasady rozmowy podsumowanie

Zachowaj życzliwość i otwartość

Wyjaśnij sytuację: kim jesteś, czemu służy rozmowa

Kontrakt: dobrowolność odpowiedzi na pytania, kto będzie dysponował informacjami , itp.

Zabezpiecz podstawowe potrzeby w miarę swoich możliwości (woda, itp.)

Co realnie możesz zrobić, żeby warunki były sprzyjające?

Uważne, otwierające pytania (*Co by pomogło?* zamiast *Dlaczego?*)

Zadbaj o siebie (regeneracja, profilaktyka wypalenia).